

Je Evropa připravena?

Všechno to, co jsem opatrně naznačil, je obšem osudově závislé na připravenosti Evropy ztrávit uvnitř, proti navyklému myšlení o dvou světech, představu pomalého přibližování východního davu. Víím, že to asi není lehké, zvláště ne v případě Sovětského svazu, pohled na kolos, kterak přátelsky pomrkává a který by zřejmě rád zaujal místo v domě, nemusí nutně budit nadšení. Nejde přece jen o vojenskou sílu, ze které jde strach, ale také o celou řadu politických a hospodářských problémů, které by přibližování přineslo.

Po celá desetiletí jsme tady byli povzbuzováni ve svých pohledech na Západ, politikové se vyslovovali, že nemají světějšího zájmu, než je osvobození národů východní Evropy. Tím se vôždy ale rozumělo samo sebou, že se tak snad stane jednotlivě a samozřejmě proti Sovětskému svazu. Zatím jsme však nikdy neměli příležitost přesvědčit se o tom, jak by to fungovalo, kdyby se některá chudá východoevropská země zavěsila západní Evropě na krk. Nikdy jsem si nebyl úplně jist, zda existují hlouběji zakotvené důvody pro to, aby si to Evropa skutečně přála. Po prvním nadšení by takový host z východní Evropy začal produkovat samé starosti, asi nekonečně větší než Portugalsko, které tak dlouho stálo před dveřmi. V této věci by měla panovat naprostá upřímnost, nezávislá na vizi zanícených intelektuálů, kterým učarovala budoucnost Evropy pod jednou střechou. Myslím se, když soudím, že se v rozdělení západní Evropa celkem slušně zařídila, že si dobře žije, že je jí nás sice trochu líto, ale že důvody k sblížení plynou pouze z celoevropského idealismu a ne ze skutečné potřeby?

Jak se bude pohlížet na možnost, že by se k Evropě přiblížil i Sovětský svaz, řekněme s nějakým modifikovaným systémem, ale přece jenom s tím, co je už hluboce zakořeněno v sociálním životě, se svými kolchozy, mamutími kombináty a širokorozchodnými kolejemi? Zabýval se někdo konkrétním obsahem takové možnosti? Přiznám se, že jsem vůbec nerozuměl de Gaulleovi, když kdysi mluvil o Evropě sahající až k Uralu. Měl jsem to za podivinství člověka jiné epochy. A co když to myslel právě tak, jak to dnes já naznačuji?

My se snadno stráme našimi nadějemi a zpitomíme z našich utopických úvah, když tyto představy nenajdou v konkrétních krocích západních států nové živiny. Zatím takové kroky nevidím, když si odmyslím drobné krůčky, které s potěšením pozoruji v přibližování Maďarska a Rakouska. Změny v SSSR se setkávají převážně jen s nedůvěrou a sovětské námluvy s Evropou se vydávají za mazaný trik sňatkového podvodníka. Podle mého však existuje reálné nebezpečí, že ženich, který nenarazí na tu nejmenší vlídnou odezvu, zmorousovatí a rozhodne se stát nerudným starým mládencem. A pak bude konec i s nadějemi již usychajících družiček, které ru bezděčně představujeme my. Nechci dále rozvíjet tuto za vlasy přitaženou svatební paralelu, každý si v ní může pokračovat podle vlastní libosti.

Nicméně pokladám právě teď, v této hodině, za nejdůležitější pro budoucnost Evropy nějakou pozitivní reakci západní Evropy na sovětské změny. Úpřímně řeknu, že se bojím, že stereotypní reakce, ono odbývání ponorných faktů poukazem na to, že jde jen o šikovnější propagandu stále téhož zboží, může zabít naše naděje ve střední Evropě. Dýchám čtyřicet let vzduch, který k nám vane většinou z východu a troufám si tedy tvrdit, že dosud nikdy nebyla taková šance rozumným a pomalým srovnáváním kroku vytvořit celoevropský základ pro

budoucnost. Možná to tady cítimo intenzivněji, protože máme v kostní dřeni usazeniny z našich tragických dějin.

Víme všichni, jak se vyjednává ve Vídni a co je tam ve hře. V důsledku hlubokého skepticizmu jsem se zatím ani nezmínil o odzbrojení. Podepsal jsem Memorandum Evropské sítě pro dialog Východ-Západ a tam je všechno, co si o tom celém krámu myslím. A nezmínil jsem se také o lidských právech, o všech těch našich trampotách, protože si nemyslím, že vlády a jejich úředníci jsou těmi, kteří by s nimi měli kšeftovat. Lidská práva by měla výt v kompetenci celoevropské veřejnosti. Změnilo se něco k lepšímu? My o tom mluvíme takto: buďme rádi, my, zřetelně jinak smýšlející lidé, že nás už nezabíjejí jako kdysi, jenom nás zavírají a všelijak mačkají. Současně však slyším známý hlas, který říká: to není pravda, oni nás zabíjejí, ale pomalu. V této smutné krajině lidských práv, naplněné nejružnějšími lidskými osudy, je nesmírně těžké vážit pokrok, rozlišit velký krok od malého krůčku.

To co se dnes děje, by všechno mohlo být přechodnou fází k nové evropské skutečnosti, je to fáze, která si sama hledá své pokračování. Obábám se však, že bez nápomoci nemusí mít též žádné pokračování. Je přirozené, že se třese o to pokračování především my ve východní Evropě, protože si konec konců uvědomuje, že západní Evropa si klidně může žít tak, jak žije, ještě desetiletí, má konečně dost svých starostí, proč by měla přibírat ještě naše. Zvláště když si uvědomujeme, že závazky, které vůči sobě jako Evropané máme, jsou výhradně mravní povahy. Jejich splněním nezbohatneme.

Na konci sedmdesátých let byla v této zemi sestavena kniha z prací zakázaných spisovatelů, dostala název „Hodina naděje“. Tato hodina tu teď je, nic se nestane, když bude trvat několik let. Když však bude promarněna stejně, jako už tolik jiných hodin naděje, nezbude nám tu pak už skoro nic.

Listopad 1986